

Թապաւորել է վերայ Ասորոյ
կողմ, ամենայն վերին կողմանց
Ասիայ, Բաբելոնի եւ Բիւրսե-
ցէի գիւղի, ամա Լիւ: Ընենաբար
գլխաւորէր, գլխեւ կոմ, զլա-
ւաւ որդիէն, զԱպամեա, եւ
զԲերոյէն: զԳնիւս: զԲերամա-
նիէն որ եւ Ասորայ: Թաւա-
լէն մօր ասորա, յորում լիւ-
նեաց զԼեւոնոր, ունէք եւ իդե-
լեաց առաջ Թաւնայ, Լա-
մաիէի եւ մէ: ԹԼբբայն
միւնեւ ցլխաւոր Զաւուե-
նի, սերբիք՝ ամա 4889: Ան-
գորոնիկոս՝ ամա 5072: Աննիւ-
նոս՝ ամա 5181: Ափրիկիւնս
5083: Գեւորք՝ ամա 5085: Ծմեցե-
լի Բոււնեայ՝ ամա 5197: Գնգոյ
Ուււււայեցի՝ ամա 5149: Սո-
վորոն թիւն եւ Ասորաց ըն-
դունեւ՝ ամա 5180: (Համար
դուք՝ Թամ Զ Ղազարեայ
գիւղադիւղիցիս սկսաւ թա-
ւաւորել Ամսիսդոս Սովիւն
ի վերայ Ասորաց եւ Ասիայ
գլխի Սեւեւ կողմ, ամա ժա-
Թա՛ Թաւնայ Լիւ, յաւ-
ղադեայ ի վեր, սկսաւ թա-
ւաւորել ի վերայ Ասորոյ
Ամսիսդոս որ կոչեցաւ Թեոս
ամա ժեյդ եւն:)

Իմանալէ քուցեալ է սկիզբն
 խառնութեանն Յուսիսի
 Բաւե. Ուստի—Երբք ի Ժամանակ
 եմք աստի Հաղաքն, եւ զայն
 համբո՛ւ ունիլք եւս Բ, այդու
 վարեալ յիկնից, դ եւ ի
 դիք ալ—Ի Դալէս Երեսօնաբէր
 (ԳՅՈՒՄԱՆՆԱՅԻ) Խաւառ
 քանդի իբրեւ ակնարկ իշխել
 Սեւեական ի վերայ Սարգիսի,
 Քաղաքիս եւ ամենայն կող-
 մանց Արեւելոյ, ապր արդիւ
 զամենայն դիրք Հնոց հա-
 լաւագոյ յամենայն լեզու աւ-
 իտահայն, եւ արար թիւ
 Հաւատար (ամաց) Թարսկեալ
 յաւարքն ան ի Երեսօնա-
 ռ. Թեման իւրոյ Ստոի է
 թիւ Հաւատար ամաց աւ Ես-
 րիւ, եւ եկն եհաա միշտե
 առ մէջ Սեւեական լեզու
 ի ի քն զան պար Սեւեկոս
 Դիվատար Գ ամբ, որպէս
 եւ Յովսէփ Կ, եւ դիրք
 Մարտապետ, ոյ, այլք ասն
 (ի միջ լեւել) ամե իւ, որ-
 պէս Թ թիւ սիւսեալ իցն Սե-
 վեկոս իշխել յամի ի Պաղա-
 մայ որ պալատականաց ըն-
 ձեպարար Գաղատաց ըն-
 ձեւն ի միջի ամե իւն, շար-
 վել յայլք Թ թիւ, Ձուոց
 զնիւ երթմալ եւ Ժամանակն
 սիւսեական աւտարական
 գրկեալն աւտեալք ամե իւ
 յաւառմամ Թ թիւ Սեւեկոս—
 —Պարար է դիւսեալ թ ի յն
 որմարդարեւ դիւսեալ ըն ան
 Սեւեկոսայն եւ ի միջի ամե
 469, ընդ ամենայն ողորմ
 պարգը թիւիդ Ինն:

ԵՆԻ՜ Հոս բնականապես ինչպես՝ «ՎԱ ամ Թունաց»,
 է՝ 61 քվեներով (251 50 Ե. Կ.) նայալու «ՀԴ ամ
 հնապասելելի Գունաց»՝ հաշուած է, որպիսի ալ
 բառացի իմաստին անհամահայն երեւայ, Աղէք-
 ստադիի իրական մահճաւանէն, եւ այն՝ 14 տարի,
 ինչպէս իր հաշուի պարտ ալ, մահացած տարւոյ
 ամիսները լրականաբար տարի մը հաշուելով, Գաւ-
 նապի ուշադրութեան արժան է ասորի Էկզի-
 նանիս՝ Պարթեւապ ապառաժութեան համար
 զրելու թէ Պարթեւ.ք ծառայեցին մինչեւ որ՝ «յո՛ւ
 ՎԱ Եմբարց Գոռա», թաղաւորեց Արշալ, զու-
 չակէիցի մը Անանիոս խորքին» Է՝ յետ մահանալ
 Ալէքսանդրը... Ժառանգեցին Պարթեւ.ք ամս ՎԱյն,
 եւ խորեանացոյ՝ «յե՛ր Ե Ե Ե մահանալ Ալէքսանդրի
 թաղաւոր է վերայ Պարթեւ.ք Արշալ-Քաղ» ենէ
 (տես վերը.) բացատրութիւն մը՝ որոշն անյարմար
 մեկուկուկաւ տարկեց զմեզ այս խնդրով զտակելու
 մեկնելու այս տեղը։

ԱՇԽԱՏԱՐՅԱԳՐԱԿԱՆ

ՀԻՆ ՀԱՅԱՍՏ ՏԵՂԻՍՏ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

($\mathbb{Z} = \mathbb{Z} \oplus \mathbb{Z} \oplus \mathbb{Z} \oplus \mathbb{Z}$)

[illegible]

73. Ուշագնի ԽԱՎ. 608, ԸՆԴՈՒՆԻՔ
 փառաւ 24, Ուշագնի քաղաք փառաւ 178 հին,
 շատ անգամ յիշուան, նախնադար տոհմի անուն
 (Կապիճ Դանարի Եւր = *ալի կամ *աւալ +
 անի = *ալի-ի)՝ Կաթոճան Ուշագնիաց
 Կաթոճան Արծրունիաց փառաւ 46, նախնայեան
 Ուշագնիաց փառաւ 104, Կարպիճի արշ-
 տունի, փառաւ 243 հին: Այս քաղաքն ըստ
 ԽԱՎ-ի էջ 32 էր՝ Բեթ Մոկիւս եւ ծովուն Բաժու-
 նեաց, յորում կարէր երկու՝ Անիմար եւ Արդի,
 եւ զամբակակոյն Մանիկիւր: Անիթամար է՝

[illegible]

յեանադոյն ձեւը հին հայ. Աշխարհի Փաւստ. 20, ինձիճ. ՀՀ. 172. Արդի՝ այժմ Աստի կը գրուի ու կը հնչուի Afdēr ինձիճ. Նոր Հայ. 153: Երկու կողմէնքան նկատմամբ տես ինձիճ. Նոր Հայ. 151—154, Cuinet 2, 669, Rohrbach Vom Kaukasus zum Mittelmeer էջ 70: Մանգլերո (սաբերո ընթերցումով՝ Մանգլերո ինձիճ. ՀՀ. 169 ծան. 2) ցամաքակղզին է Արծրանդոյն էջ 229 յիշած Խաչ Մանգլերո, լինի ափը դարաւանդ մը, ուսկից Մանաճիւրհ գերեւանները լինը նետել տուաւ (Փաւստ. 24). ասոր քով կայ Բար-Գուշ անունով փոքրիկ գիւղ մը՝ Ռոստանէն իբր 1' 1/2 օմով հեռաւորութեամբ՝ գէղ է հարաւ-արեւմուտք ինձիճ. Նոր Հայ. 159: Գաւառիս մէջ կը յիշուին հետեւեալ տեղերն ալ. 1. Ընդիւտար լեռը՝ այս է Պար ընձաբի (տես Ձ. Հտո. 1), ընձաբ գիւղով, Endasakh կիպերոի աշխարհացոյցին վրայ, Enzakh լինիճ. քով. լեռը վերջէն կոչուողի (տես Հտո. 2.) կոչուեցաւ ինձիճ. ՀՀ. 166, լեռանս զաւիւր-վայրին վրայ է՝ կապուկողայ Ս. Բակրի վանքը՝ կարմիրայ՝ վանքէն 2 օմով հեռու՝ գէղ է հարաւ-արեւմուտք ինձիճ. Նոր Հայ. 147: Տեղւոյս եկեղեցւոյն յիշուի թան նկատմամբ տես Ճառնարտի ինձիճնաւիճ. քով ՀՀ. 166. գեոմեղքեր լեռան ստորոտը գտնուող Յակոբայ աղբեր նկատմամբ տես անդ եւ Փաւստ. 24: Ըյս յիշուած տեղերը թէեւ Ռոշտանեայ կը վերաբերին, բայց գրեթէ Արծնեաց սահմանին վրայ էին ինձիճ. ՀՀ. 63—64, հմմտ. Փաւստ. 24: 2. Ռոստ անուն Արտո լեռան քով, այժմ Vostan Արտոն լեռան քով, տես աշխարհացոյցներն եւ ինձիճ. Նոր Հայ. 158: 3. Մանգլերո գիւղ. ինձիճ. ՀՀ. 169: 4. Նոր-գիւղ անուն ինձիճ. ՀՀ. 169, այսոր Նորքէջ՝ Լինչի աշխարհացոյցին վրայ, Աղթամարայ արեւմտեան կողմը (?): 5. Գուգան (հայ. Գուգան-ի?) եւ Տըւլ գիւղերն ինձիճ. անդ 171: 6. Նոր-գիւղ ինձիճ. անդ 171, վերջէն Նորեկայ վանք եւ գիւղ՝ լինէն մի օմով հեռու ինձիճ Նոր Հայ. 145, Լինչի շարտեղցին վրայ Narekh: 7. Ռեւ-րոց (Ռեւ-րոնջ, Ռեւ-րուսի) վան ինձիճ. ՀՀ. 178: 74. Տաթ իսվվ. 608. Տաթ՝ յեղից Բզնու-նեայն (Էնի) իսվվ. 32, «ամառ քաղաքն վան, որ է ի գաւառին Տաթ-ոյ, Փաւստ. 172. «միջնա-բերդի վան բերդի, որ էր քաղաքն ի Տաթ գաւառին, Փաւստ. 178. «յերկիրն Տաթայ (կարգի՝ Տաթայ), ի քաղաքն ի վան, Փաւստ. 243. «վանն Տաթայ, իսր. 223. «Տաթ գաւառ, Պամ. Ս. Հռիփսիմ. 302. Տաթ Ածր. 50, 251, 262. Վերապո գաւառ Ածր. 217. «Ի վանտոսկ ի քաղաքն Եմփրամայ Ածր. 63, 240 եւ. 1. յն. Յաթա իբր քաղաք Պաղով. էջ 946, Յաթաճիւ իբր թեւ եւ երկրի Պաղով. էջ 936 եւ 945, լինճ

1 Կարմրակ լինի մաս էր. Առաքի կղզւոյն արեւմտեան կողմն հանդէպ, գեղեցիկ եկեղեցւոյ մը ամուռն Ս. Ռոստանեանի, գոր քաղաքի թաղաւորը լինել տուած է ինձիճ. Նոր Հայ. 146, Աղեւս Մեծ Հայք էջ 54:

2 Թըք. Կոչ — հայ. Կոչ. Կոչ. Կոչ. Կոչ. Տես Nor-kjugh կիպերոի միջոցերի Աշխարհացոյցին թան համար պատարտած աշխարհացոյցին վրայ՝ Աղթամարայ հարաւ-արեւմտեան կողմը:

Յաթ(ս)ճիւս Ստարանի էջ. 592, «իճն որ թոսպի-տես կը կոչուի, Պին. NH. 6, 27, 31 (128), իսկ-տեւական սկսպիւր արձանագրութեան մէջ Տաւաշ-գիւտար քաղաք Բիսիւսն պետութեան եւ երկրին, ըստ այսմ՝ Տաւաշ հին քաղաքանունն եղած է Հայոց քով երկրանուն, իսկ քաղաքը վան (տես Հտո. 2.) նոր անունն տուած է՝ վան քաղաքին եւ բերդին մասին տեղի ինձիճ. ՀՀ. 179—186, Նոր Հայ. 138 եւ շար. եւ այն ամէն երկրներ որ Հայաստանը կը նկարագրեն՝ վանէն զատ՝ հնադոյն (սեւ. մանսկերն այստեղ կը յիշուին կիւրդանջ ած. *Կիւրդան-ի) գիւղն վարապայ արեւելակողմն ինձիճ. ՀՀ. 186, այժմ Kochpantz ըստ Վիւնչի՝ Petermanns Geogr. Mitt. 35 (1889) տախի. 9, Բեշէր-կեղ-տուի հարաւակողմն, ասոր քով՝ Անէ-տանջ (սեւ. *Անէ-տան-ի) գիւղն ու Զարյ Հուս մնաւոր-տանն, յետայ Ս-Լուդոյ կոչուած՝ Ս. Հռիփսիմի եկեղեցւով կամ վարապետով ինձիճ. ՀՀ. 186—187, Նոր Հայ. 148. Լեւո (Լեւի, Լեւոյ?) գիւղն Ածր. 215, ինձիճ. ՀՀ. 187, այժմ Լեւի ինձիճ. Նոր Հայ. 149, Լինչի քով Lezk?, շատ անստույգ. Արտո-ի գիւղն ինձիճ. ՀՀ. 187, Նոր Հայ. 144, Լինչի քով Artemid վանայ լինի եղեցը՝ վան քաղաքին հարաւ-արեւմուտակողմն. Անչ գիւղն, ըստ Արտամետի ինձիճ. ՀՀ. 190, այժմ Անչիկ ինձիճ. Նոր Հայ. 144, Anghel Cuinet 2, 666 (Anghel) իսկ վրայ, Լինչի քով՝ Enghil Էնգիլ-ուսի = իսռաբի ալ ափին վրայ. Վ-րոգ լեռն՝ Եր-տան-տաթ-ի եւ Ռ-բէ-Նոյի անուն տեղեցւով ինձիճ. ՀՀ. 190—191, Նոր Հայ. 147, Լինչի քով Va-rag dagh, վանայ արեւելակողմն, որուն ստորոտն է Սիւր (սաղ. Սիւր, Ս-րոգ?) գաւառն ինձիճ. ՀՀ. 192 = Պաղովտոյ Ճեղճիւն՝ ըստ կիպերոի MAWB. 1873, 207:

75. Բաթ-նի իսվվ. 32, Բաթ-նի իսվվ. 608, Բաթ-նի (Տաթ, Ռոշտանի, Բաթանի, Գուգան) Ածր. 251, Բաթ-նի գաւառ Անտան գիւղով Ածր. 255. — 76. Բեշէր-կեղ իսվվ. 608, Ածր. 252, Բեշէր-կեղ իսվվ. 32, — 77. Ան-ժի իսվվ. 608, իսվվ. մէջ եւ այլուր կը պահի, Ան-ժի Հանդ. Հայագիտ. 1, 113, St. Martin Mém. 2, 362. Անիկայ է Անշո-վի ինձիճ. ՀՀ. 195 = Հաւոյ-վի Ածր. 247 գաւառն՝ Եր-տան ամրոցով. — 77. Բաթ-նի կը պահի իսվվ. 31 եւ իսվվ. մէջ, բայց կը յիշուի Ռոշտան-նիէն 251 եւ իսրեկնայ ըստած աշխարհագրութեան մէկ ապագրութեանն ի վկայութիւն կը կու-լուի ինձիճնաւիճ. քով ՀՀ. 163 Բաթ-նի-վի ձեւով (կարգա՝ Բաթ-նի-վի) յոյնախ Ս. Martinի քով Mém. 2, 362, Հանդ. Հայագիտ. 1, 113 (Անշո, Բաթանիկովի, Կարանիկովի) — 78. Կաւառ-նի իսվվ. 608, կը պահի իսվվ. մէջ, Կաւառ-նի Ածր. 252 = Կաւառ-նի Ածր. 234, ուստի ուղիղ՝ Կաւառ-նի. տես Հտո. 2.:

79. Ա-բէ-նի, սեւ. Ա-բէ-նի-նի իսվվ. 608, «Ա-բէ-նի» (կարգա՝ Ա-բէ-նի) յեղից մոլուն Բզնուեայն, յորում՝ կղզիք Զաւառն եւ Լին, ցա-

1 Երաքերական ծովը կը յարաբերէ, եւ ոչ թէ գաւառը. — Տաթ-նի եւ Ռաթ-նի մէջ էջ 489 կը կար-

84. Արդարադատութիւն, տարբ. ընթերց.՝ Տրդատաւի ԽԱՎ. 608, Հանդ. Հայագիր. 1, 113, Վարդան աշխ. 428, Տրդատաւի ԽԱՎ. 32, այս է ուղիղ ձեւը, քանի որ գաւառս յայտնաւորեալ Տրդատաւի խնամքն առ Տրդատաւն է իւր անունը՝ Տրդատաւի է եղել. 77, «Թեոդոս Տրդատաւի. Սեբ. 48, 50, «Սարգիս Տրդատաւի, Սեբ. 65: Անուանեալ նկատմամբ տեւ Լոմ. Զ.: Արդարադատութիւնը Արդարադատական անունն ազգեցութեան տակ՝ յառաջ եկած է Տրդատաւիքէ, բայց սխալ է:

85. Երեւոնական ԽԱՎ. 32, Երեւոնական, տարբ. ընթերց.՝ Երեւոնական կամ Երեւոնական ԽԱՎ. 609, Երեւոնական գաւառն Արծր. 197: Այս գաւառը սահմանակից էր Հայոց յոր վիճակին, զոր խոր. աշխարհագրութիւնը չի յիշեր եւ զայն իբր զատ գաւառ մը չի ճանչցար, յայտնապէս այն պատճառաւ, որ զայն սահմանակից մեծագոյն գաւառն մը մաս կը համարէր: Բայց արդէն Խորենացին 25 գիտէ Հայոց յոր գաւառն եւ Արծր. 197 իրտէ թէ Հայոց յորը Արեւանի թունդ գաւառը կը հանէ: Հմմտ. Դանե. Յայմաւ. Խնձիկեանի քով 44. 200: «Չորն Հայոց» է խոյար գետոյն ձորը, զոր Լինիլ քարտեզը ճշգրտէ Hayotz-dzor կ'ըսեն: Հմմտ. Դանե. Յայմաւ. 2, 666—667, 702, 753, Belck եւ Lehmann WZKM. 14, 19, Ինճիք. Եսր Հայ. 144—145, ուր Հովհ. յոր ալ կը կոչուի:

86. Մարգարտաւ (սեռ. Մարգարտաւ) ԽԱՎ. 32, ԽԱՎ. 609, Երեւ. 22, Արծր. 117, 251, 252, Մարգարտաւ քառ. Արծր. 260, 209, 240, 259—260, «գաւառն Մարգարտաւ» 281: Անուանեալ նկատմամբ տեւ Լոմ. Զ.: Քաղաքական բաժանման հետեւութեամբ՝ գաւառս Արծրունից քով 252 երկու բաժնի կը բաժնուի, Մարգարտաւն եւ քառ. Մարգարտաւ: Այստեղ յիշուած Համբարձում (Եպիփանիոսիս), վերջինս եւ Չոր Հայոց անուն տեղեաց գիրքն անծանօթ է. Ինճիք. 44. 201:

87. Արտաւ ԽԱՎ. 32, ԽԱՎ. 609, քառ. Արտաւ Փարպ. 203, 391, 501, «ի գաւառն Զաւարձում» որ այժմ կոչի Արտաւ, խոր. 111, «ի հարաւայ արեւելից կուսէ Մառնայ, որ կոչէր Զաւարձում քառ.», ի վերջոյ զհիշով զբնիկ անունը Արտաւ, քառ. 131, անհիշով Արտաւից աշխարհին մէկ կողմին, որ կը կոչուէր Արտաւ (տարբ. ընթերց.՝ Արտաւ, Արտաւ) խոր. 131 = Արտաւ (Առաւտայ աշխարհին մէջ) ԽԱՎ. 26, Մարգարտաւ Երեւ. 4—5, «գաւառն Արտաւ», Սեբ. 27, Արտաւի գաւառն Արծր. 79: Արտաւի գաւառն Արծր. 259: ԽԱՎ. 32 Արտաւի վրայ կ'անվընէ «մինչ է Կազովիտ», որուն համեմատ՝ ըստ այսմ Արտաւ կը Կազովիտ հարաւակողմին (ինչպէս որ էր Գառնի). Մակուի կողմին էր ըստ վարդանայ աշխ. 422 «Արտաւ Մակու է ու բոս Ինճիք. 44. 203 «ի գաւառս Արտաւ», ի գետոյ որ կոչի Մակու» (Մակուտ Ապարանցիկէ): Անծանօթ է

այստեղ յիշուած մէկալ տեղեւուն գիրքն. ասոնք են՝ Երեւոնական ԽԱՎ. 609, Երեւ. 22, Երեւ. 252, Երեւ. 251, Երեւ. 259, Երեւ. 260, Երեւ. 261, Երեւ. 262, Երեւ. 263, Երեւ. 264, Երեւ. 265, Երեւ. 266, Երեւ. 267, Երեւ. 268, Երեւ. 269, Երեւ. 270, Երեւ. 271, Երեւ. 272, Երեւ. 273, Երեւ. 274, Երեւ. 275, Երեւ. 276, Երեւ. 277, Երեւ. 278, Երեւ. 279, Երեւ. 280, Երեւ. 281, Երեւ. 282, Երեւ. 283, Երեւ. 284, Երեւ. 285, Երեւ. 286, Երեւ. 287, Երեւ. 288, Երեւ. 289, Երեւ. 290, Երեւ. 291, Երեւ. 292, Երեւ. 293, Երեւ. 294, Երեւ. 295, Երեւ. 296, Երեւ. 297, Երեւ. 298, Երեւ. 299, Երեւ. 300, Երեւ. 301, Երեւ. 302, Երեւ. 303, Երեւ. 304, Երեւ. 305, Երեւ. 306, Երեւ. 307, Երեւ. 308, Երեւ. 309, Երեւ. 310, Երեւ. 311, Երեւ. 312, Երեւ. 313, Երեւ. 314, Երեւ. 315, Երեւ. 316, Երեւ. 317, Երեւ. 318, Երեւ. 319, Երեւ. 320, Երեւ. 321, Երեւ. 322, Երեւ. 323, Երեւ. 324, Երեւ. 325, Երեւ. 326, Երեւ. 327, Երեւ. 328, Երեւ. 329, Երեւ. 330, Երեւ. 331, Երեւ. 332, Երեւ. 333, Երեւ. 334, Երեւ. 335, Երեւ. 336, Երեւ. 337, Երեւ. 338, Երեւ. 339, Երեւ. 340, Երեւ. 341, Երեւ. 342, Երեւ. 343, Երեւ. 344, Երեւ. 345, Երեւ. 346, Երեւ. 347, Երեւ. 348, Երեւ. 349, Երեւ. 350, Երեւ. 351, Երեւ. 352, Երեւ. 353, Երեւ. 354, Երեւ. 355, Երեւ. 356, Երեւ. 357, Երեւ. 358, Երեւ. 359, Երեւ. 360, Երեւ. 361, Երեւ. 362, Երեւ. 363, Երեւ. 364, Երեւ. 365, Երեւ. 366, Երեւ. 367, Երեւ. 368, Երեւ. 369, Երեւ. 370, Երեւ. 371, Երեւ. 372, Երեւ. 373, Երեւ. 374, Երեւ. 375, Երեւ. 376, Երեւ. 377, Երեւ. 378, Երեւ. 379, Երեւ. 380, Երեւ. 381, Երեւ. 382, Երեւ. 383, Երեւ. 384, Երեւ. 385, Երեւ. 386, Երեւ. 387, Երեւ. 388, Երեւ. 389, Երեւ. 390, Երեւ. 391, Երեւ. 392, Երեւ. 393, Երեւ. 394, Երեւ. 395, Երեւ. 396, Երեւ. 397, Երեւ. 398, Երեւ. 399, Երեւ. 400, Երեւ. 401, Երեւ. 402, Երեւ. 403, Երեւ. 404, Երեւ. 405, Երեւ. 406, Երեւ. 407, Երեւ. 408, Երեւ. 409, Երեւ. 410, Երեւ. 411, Երեւ. 412, Երեւ. 413, Երեւ. 414, Երեւ. 415, Երեւ. 416, Երեւ. 417, Երեւ. 418, Երեւ. 419, Երեւ. 420, Երեւ. 421, Երեւ. 422, Երեւ. 423, Երեւ. 424, Երեւ. 425, Երեւ. 426, Երեւ. 427, Երեւ. 428, Երեւ. 429, Երեւ. 430, Երեւ. 431, Երեւ. 432, Երեւ. 433, Երեւ. 434, Երեւ. 435, Երեւ. 436, Երեւ. 437, Երեւ. 438, Երեւ. 439, Երեւ. 440, Երեւ. 441, Երեւ. 442, Երեւ. 443, Երեւ. 444, Երեւ. 445, Երեւ. 446, Երեւ. 447, Երեւ. 448, Երեւ. 449, Երեւ. 450, Երեւ. 451, Երեւ. 452, Երեւ. 453, Երեւ. 454, Երեւ. 455, Երեւ. 456, Երեւ. 457, Երեւ. 458, Երեւ. 459, Երեւ. 460, Երեւ. 461, Երեւ. 462, Երեւ. 463, Երեւ. 464, Երեւ. 465, Երեւ. 466, Երեւ. 467, Երեւ. 468, Երեւ. 469, Երեւ. 470, Երեւ. 471, Երեւ. 472, Երեւ. 473, Երեւ. 474, Երեւ. 475, Երեւ. 476, Երեւ. 477, Երեւ. 478, Երեւ. 479, Երեւ. 480, Երեւ. 481, Երեւ. 482, Երեւ. 483, Երեւ. 484, Երեւ. 485, Երեւ. 486, Երեւ. 487, Երեւ. 488, Երեւ. 489, Երեւ. 490, Երեւ. 491, Երեւ. 492, Երեւ. 493, Երեւ. 494, Երեւ. 495, Երեւ. 496, Երեւ. 497, Երեւ. 498, Երեւ. 499, Երեւ. 500, Երեւ. 501, Երեւ. 502, Երեւ. 503, Երեւ. 504, Երեւ. 505, Երեւ. 506, Երեւ. 507, Երեւ. 508, Երեւ. 509, Երեւ. 510, Երեւ. 511, Երեւ. 512, Երեւ. 513, Երեւ. 514, Երեւ. 515, Երեւ. 516, Երեւ. 517, Երեւ. 518, Երեւ. 519, Երեւ. 520, Երեւ. 521, Երեւ. 522, Երեւ. 523, Երեւ. 524, Երեւ. 525, Երեւ. 526, Երեւ. 527, Երեւ. 528, Երեւ. 529, Երեւ. 530, Երեւ. 531, Երեւ. 532, Երեւ. 533, Երեւ. 534, Երեւ. 535, Երեւ. 536, Երեւ. 537, Երեւ. 538, Երեւ. 539, Երեւ. 540, Երեւ. 541, Երեւ. 542, Երեւ. 543, Երեւ. 544, Երեւ. 545, Երեւ. 546, Երեւ. 547, Երեւ. 548, Երեւ. 549, Երեւ. 550, Երեւ. 551, Երեւ. 552, Երեւ. 553, Երեւ. 554, Երեւ. 555, Երեւ. 556, Երեւ. 557, Երեւ. 558, Երեւ. 559, Երեւ. 560, Երեւ. 561, Երեւ. 562, Երեւ. 563, Երեւ. 564, Երեւ. 565, Երեւ. 566, Երեւ. 567, Երեւ. 568, Երեւ. 569, Երեւ. 570, Երեւ. 571, Երեւ. 572, Երեւ. 573, Երեւ. 574, Երեւ. 575, Երեւ. 576, Երեւ. 577, Երեւ. 578, Երեւ. 579, Երեւ. 580, Երեւ. 581, Երեւ. 582, Երեւ. 583, Երեւ. 584, Երեւ. 585, Երեւ. 586, Երեւ. 587, Երեւ. 588, Երեւ. 589, Երեւ. 590, Երեւ. 591, Երեւ. 592, Երեւ. 593, Երեւ. 594, Երեւ. 595, Երեւ. 596, Երեւ. 597, Երեւ. 598, Երեւ. 599, Երեւ. 600, Երեւ. 601, Երեւ. 602, Երեւ. 603, Երեւ. 604, Երեւ. 605, Երեւ. 606, Երեւ. 607, Երեւ. 608, Երեւ. 609, Երեւ. 610, Երեւ. 611, Երեւ. 612, Երեւ. 613, Երեւ. 614, Երեւ. 615, Երեւ. 616, Երեւ. 617, Երեւ. 618, Երեւ. 619, Երեւ. 620, Երեւ. 621, Երեւ. 622, Երեւ. 623, Երեւ. 624, Երեւ. 625, Երեւ. 626, Երեւ. 627, Երեւ. 628, Երեւ. 629, Երեւ. 630, Երեւ. 631, Երեւ. 632, Երեւ. 633, Երեւ. 634, Երեւ. 635, Երեւ. 636, Երեւ. 637, Երեւ. 638, Երեւ. 639, Երեւ. 640, Երեւ. 641, Երեւ. 642, Երեւ. 643, Երեւ. 644, Երեւ. 645, Երեւ. 646, Երեւ. 647, Երեւ. 648, Երեւ. 649, Երեւ. 650, Երեւ. 651, Երեւ. 652, Երեւ. 653, Երեւ. 654, Երեւ. 655, Երեւ. 656, Երեւ. 657, Երեւ. 658, Երեւ. 659, Երեւ. 660, Երեւ. 661, Երեւ. 662, Երեւ. 663, Երեւ. 664, Երեւ. 665, Երեւ. 666, Երեւ. 667, Երեւ. 668, Երեւ. 669, Երեւ. 670, Երեւ. 671, Երեւ. 672, Երեւ. 673, Երեւ. 674, Երեւ. 675, Երեւ. 676, Երեւ. 677, Երեւ. 678, Երեւ. 679, Երեւ. 680, Երեւ. 681, Երեւ. 682, Երեւ. 683, Երեւ. 684, Երեւ. 685, Երեւ. 686, Երեւ. 687, Երեւ. 688, Երեւ. 689, Երեւ. 690, Երեւ. 691, Երեւ. 692, Երեւ. 693, Երեւ. 694, Երեւ. 695, Երեւ. 696, Երեւ. 697, Երեւ. 698, Երեւ. 699, Երեւ. 700, Երեւ. 701, Երեւ. 702, Երեւ. 703, Երեւ. 704, Երեւ. 705, Երեւ. 706, Երեւ. 707, Երեւ. 708, Երեւ. 709, Երեւ. 710, Երեւ. 711, Երեւ. 712, Երեւ. 713, Երեւ. 714, Երեւ. 715, Երեւ. 716, Երեւ. 717, Երեւ. 718, Երեւ. 719, Երեւ. 720, Երեւ. 721, Երեւ. 722, Երեւ. 723, Երեւ. 724, Երեւ. 725, Երեւ. 726, Երեւ. 727, Երեւ. 728, Երեւ. 729, Երեւ. 730, Երեւ. 731, Երեւ. 732, Երեւ. 733, Երեւ. 734, Երեւ. 735, Երեւ. 736, Երեւ. 737, Երեւ. 738, Երեւ. 739, Երեւ. 740, Երեւ. 741, Երեւ. 742, Երեւ. 743, Երեւ. 744, Երեւ. 745, Երեւ. 746, Երեւ. 747, Երեւ. 748, Երեւ. 749, Երեւ. 750, Երեւ. 751, Երեւ. 752, Երեւ. 753, Երեւ. 754, Երեւ. 755, Երեւ. 756, Երեւ. 757, Երեւ. 758, Երեւ. 759, Երեւ. 760, Երեւ. 761, Երեւ. 762, Երեւ. 763, Երեւ. 764, Երեւ. 765, Երեւ. 766, Երեւ. 767, Երեւ. 768, Երեւ. 769, Երեւ. 770, Երեւ. 771, Երեւ. 772, Երեւ. 773, Երեւ. 774, Երեւ. 775, Երեւ. 776, Երեւ. 777, Երեւ. 778, Երեւ. 779, Երեւ. 780, Երեւ. 781, Երեւ. 782, Երեւ. 783, Երեւ. 784, Երեւ. 785, Երեւ. 786, Երեւ. 787, Երեւ. 788, Երեւ. 789, Երեւ. 790, Երեւ. 791, Երեւ. 792, Երեւ. 793, Երեւ. 794, Երեւ. 795, Երեւ. 796, Երեւ. 797, Երեւ. 798, Երեւ. 799, Երեւ. 800, Երեւ. 801, Երեւ. 802, Երեւ. 803, Երեւ. 804, Երեւ. 805, Երեւ. 806, Երեւ. 807, Երեւ. 808, Երեւ. 809, Երեւ. 810, Երեւ. 811, Երեւ. 812, Երեւ. 813, Երեւ. 814, Երեւ. 815, Երեւ. 816, Երեւ. 817, Երեւ. 818, Երեւ. 819, Երեւ. 820, Երեւ. 821, Երեւ. 822, Երեւ. 823, Երեւ. 824, Երեւ. 825, Երեւ. 826, Երեւ. 827, Երեւ. 828, Երեւ. 829, Երեւ. 830, Երեւ. 831, Երեւ. 832, Երեւ. 833, Երեւ. 834, Երեւ. 835, Երեւ. 836, Երեւ. 837, Երեւ. 838, Երեւ. 839, Երեւ. 840, Երեւ. 841, Երեւ. 842, Երեւ. 843, Երեւ. 844, Երեւ. 845, Երեւ. 846, Երեւ. 847, Երեւ. 848, Երեւ. 849, Երեւ. 850, Երեւ. 851, Երեւ. 852, Երեւ. 853, Երեւ. 854, Երեւ. 855, Երեւ. 856, Երեւ. 857, Երեւ. 858, Երեւ. 859, Երեւ. 860, Երեւ. 861, Երեւ. 862, Երեւ. 863, Երեւ. 864, Երեւ. 865, Երեւ. 866, Երեւ. 867, Երեւ. 868, Երեւ. 869, Երեւ. 870, Երեւ. 871, Երեւ. 872, Երեւ. 873, Երեւ. 874, Երեւ. 875, Երեւ. 876, Երեւ. 877, Երեւ. 878, Երեւ. 879, Երեւ. 880, Երեւ. 881, Երեւ. 882, Երեւ. 883, Երեւ. 884, Երեւ. 885, Երեւ. 886, Երեւ. 887, Երեւ. 888, Երեւ. 889, Երեւ. 890, Երեւ. 891, Երեւ. 892, Երեւ. 893, Երեւ. 894, Երեւ. 895, Երեւ. 896, Երեւ. 897, Երեւ. 898, Երեւ. 899, Երեւ. 900, Երեւ. 901, Երեւ. 902, Երեւ. 903, Երեւ. 904, Երեւ. 905, Երեւ. 906, Երեւ. 907, Երեւ. 908, Երեւ. 909, Երեւ. 910, Երեւ. 911, Երեւ. 912, Երեւ. 913, Երեւ. 914, Երեւ. 915, Երեւ. 916, Երեւ. 917, Երեւ. 918, Երեւ. 919, Երեւ. 920, Երեւ. 921, Երեւ. 922, Երեւ. 923, Երեւ. 924, Երեւ. 925, Երեւ. 926, Երեւ. 927, Երեւ. 928, Երեւ. 929, Երեւ. 930, Երեւ. 931, Երեւ. 932, Երեւ. 933, Երեւ. 934, Երեւ. 935, Երեւ. 936, Երեւ. 937, Երեւ. 938, Երեւ. 939, Երեւ. 940, Երեւ. 941, Երեւ. 942, Երեւ. 943, Երեւ. 944, Երեւ. 945, Երեւ. 946, Երեւ. 947, Երեւ. 948, Երեւ. 949, Երեւ. 950, Երեւ. 951, Երեւ. 952, Երեւ. 953, Երեւ. 954, Երեւ. 955, Երեւ. 956, Երեւ. 957, Երեւ. 958, Երեւ. 959, Երեւ. 960, Երեւ. 961, Երեւ. 962, Երեւ. 963, Երեւ. 964, Երեւ. 965, Երեւ. 966, Երեւ. 967, Երեւ. 968, Երեւ. 969, Երեւ. 970, Երեւ. 971, Երեւ. 972, Երեւ. 973, Երեւ. 974, Երեւ. 975, Երեւ. 976, Երեւ. 977, Երեւ. 978, Երեւ. 979, Երեւ. 980, Երեւ. 981, Երեւ. 982, Երեւ. 983, Երեւ. 984, Երեւ. 985, Երեւ. 986, Երեւ. 987, Երեւ. 988, Երեւ. 989, Երեւ. 990, Երեւ. 991, Երեւ. 992, Երեւ. 993, Երեւ. 994, Երեւ. 995, Երեւ. 996, Երեւ. 997, Երեւ. 998, Երեւ. 999, Երեւ. 1000, Երեւ. 1001, Երեւ. 1002, Երեւ. 1003, Երեւ. 1004, Երեւ. 1005, Երեւ. 1006, Երեւ. 1007, Երեւ. 1008, Երեւ. 1009, Երեւ. 1010, Երեւ. 1011, Երեւ. 1012, Երեւ. 1013, Երեւ. 1014, Երեւ. 1015, Երեւ. 1016, Երեւ. 1017, Երեւ. 1018, Երեւ. 1019, Երեւ. 1020, Երեւ. 1021, Երեւ. 1022, Երեւ. 1023, Երեւ. 1024, Երեւ. 1025, Երեւ. 1026, Երեւ. 1027, Երեւ. 1028, Երեւ. 1029, Երեւ. 1030, Երեւ. 1031, Երեւ. 1032, Երեւ. 1033, Երեւ. 1034, Երեւ. 1035, Երեւ. 1036, Երեւ. 1037, Երեւ. 1038, Երեւ. 1039, Երեւ. 1040, Երեւ. 1041, Երեւ. 1042, Երեւ. 1043, Երեւ. 1044, Երեւ. 1045, Երեւ. 1046, Երեւ. 1047, Երեւ. 1048, Երեւ. 1049, Երեւ. 1050, Երեւ. 1051, Երեւ. 1052, Երեւ. 1053, Երեւ. 1054, Երեւ. 1055, Երեւ. 1056, Երեւ. 1057, Երեւ. 1058, Երեւ. 1059, Երեւ. 1060, Երեւ. 1061, Երեւ. 1062, Երեւ. 1063, Երեւ. 1064, Երեւ. 1065, Երեւ. 1066, Երեւ. 1067, Երեւ. 1068, Երեւ. 1069, Երեւ. 1070, Երեւ. 1071, Երեւ. 1072, Երեւ. 1073, Երեւ. 1074, Երեւ. 1075, Երեւ. 1076, Երեւ. 1077, Երեւ. 1078, Երեւ. 1079, Երեւ. 1080, Երեւ. 1081, Երեւ. 1082, Երեւ. 1083, Երեւ. 1084, Երեւ. 1085, Երեւ. 1086, Երեւ. 1087, Երեւ. 1088, Երեւ. 1089, Երեւ. 1090, Երեւ. 1091, Երեւ. 1092, Երեւ. 1093, Երեւ. 1094, Երեւ. 1095, Երեւ. 1096, Երեւ. 1097, Երեւ. 1098, Երեւ. 1099, Երեւ. 1100, Երեւ. 1101,

124. Մեծ-...-ն էր իսկ. 33, իսկ. 609, քառասուն
 Մեծ-...-ն էր (Մեծ կառնիկ) կազանի. 72, 73, 169,
 174, 185, 276 (Մեծ-...-ն էր ուղղական էր)։ —
125. Մեծ-...-ն էր իսկ. 33, իսկ. 609, կազանի.
 162, «ի գաւառէն Մեծ-...-ն էր, կազանի. 91, «ի
 Մեծ-...-ն էր գաւառի. 267, «ի վեճակէն Մեծ-...-
 իսկ. 163, «ի Մեծ-...-ն էր սահմանի. 263, Տըր-
 գաւառի. քով կազանի. 103, 163, այժմ Terter',
 կառնիկ մէկ օտանդակի՝ արեւմտեան կողմէնէ։ —
126. Հար-...-ն էր իսկ. 609, տարբ. ընթերց.՝
 Հար-...-ն էր իսկ. 606 Ծան. 4, ինձի՞ն. ՀՀ. 305,
 Հար-...-ն էր իսկ. 33. — **127.** Մեծ-...-ն էր իսկ. 33,
 իսկ. 609, տարբ. ընթերց.՝ Մեծ-...-ն էր իսկ. 606
 Ծան. 4, ինձի՞ն. ՀՀ. 305, Մեծ-...-ն էր կազանի. 264։
 — **128.** Պե-...-ն էր իսկ. 33, իսկ. 609։ —
129. Պե-...-ն էր իսկ. 33, Պե-...-ն էր, տարբ. ընթերց.՝
 Պե-...-ն էր իսկ. 609, Պե-...-ն էր Հայ. 1, 118,
 St. Martin Mém. 2, 364, Պե-...-ն էր կազանի. 264,
 Պե-...-ն էր ինձի՞ն. ՀՀ. 305, իսկ. 606 Ծան. 4,
 Պե-...-ն էր ինձի՞ն. ՀՀ. 308, 309, Պե-...-ն էր (սեռ.
 Պարսկանք-ի) կազանի 54 վերնագրին մէջ, Պե-
 ...-ն էր, կարգաւոր. է Պե-...-ն էր (Հայ. Պարսկանք-ի)
 առջ. վերջին տող։ — **130.** Մեծ-...-ն էր իսկ. 609,
 Պե-...-ն էր, Պե-...-ն էր իսկ. 33, Մեծ-...-ն էր իսկ.
 Հայ. 1, 118 = St. Martin Mém. 2, 364, Մեծ-...-ն էր,
 կառնիկ, կառնիկ. է Պե-...-ն էր (տարբ. ընթերց.՝ Մեծ-...-ն էր
 կառնիկ. էր ինձի՞ն. ՀՀ. 305, Պե-...-ն էր ինձի՞ն.
 Պե-...-ն էր ինձի՞ն. ՀՀ. 309. անունի՞ն Պարսկանք-ի
 տեւ. Լոմ. Զ. — **132.** կառնիկ. 606, 609,
 կառնիկ. 33, կառնիկ. Փառաւ. 210 (այստեղ
 Ուսուց. գաւառներուն մէջ յիշուած), սեռ. կառնիկ.
 իսկ կազանի. 169։

կազանկատուացի 169 — 170 կառնիկ. Հնո կը
 յիշէ **133**։ Ար-...-ն էր գաւառ մ'ալ, զոր կարելի
 էր այս պատմութեամբ Արցախի մէջ քառանկ. Բայց
 քանի որ ըստ կազանկատուացի 265 կառնիկ.
 այն գաւառն է, ուր էր Գառնիկ (այժմ՝ Jelis-
 velpol) քաղաքն, ուստի Էլ-...-ն էր յիշուածն
 մէկ ձեռք պիտի ըլլայ Արցախէն (ժողովրդական տու-
 գաւառներէն մէկը յարաբարեւած), վրան զի Գառ-
 նիկ՝ Ուսուց. նախագին Էլիսաւն (Թիւ 151) գաւառ-

նին մէջ էր հաւանականորէն. տես Արշակունիքի
 Հայք. 167. Յետագայիններուն ըստմանը ինձի՞ն.
 ՀՀ. 310 — 311) Թէ Գառնիկ Արշակունիք կամ Ար-
 ցախի մէջ էր, սա չար նշանակութիւն ունին որ
 Ուսուց. եւ Արցախ յառաջ Արշակունիք իշխանութեան
 տակ էին, եւ այս երկու գաւառներուն մէջ վերջին
 ալ տարբերութիւն չէր գրուեր բառին իմաստ
 իմաստովը։

Խորհրդացի աշխարհագրութիւնն Արցախի
 գաւառներուն դիրքին վրայ տեղեկութիւն չէ տար.
 Թիւ 121 միւս Հաւանք գաւառի անունէն գաւառ
 լով՝ այս գաւառը Միւսիսից նախագին Թիւ 116
 Հարանգ գաւառին քովն էր. Արցախ՝ Միւսիսից
 քովն է ըստ իսկ. 33։ Այստեղ էր Աւար-
 դիւն, որ կազանկատուացի 264 Նամանու Երա-
 խայ հիւսիսային կողմէն էր. Արշակունիք մէջ
 Լայկունիք գաւառին մէջ կը գնէ Հաւանք-ի
 բերդը՝ «յարեմուտս հիւսիսային մերձ սահմանաց»
 Եւրապական Գեղարքունիքն, Մեծ-...-ն էր գաւառը
 Թերթէր գետին վերին ընթացքին վրան էր եւ
 դէպ ի հարաւ մինչեւ խաչքի գետը կը տարա-
 ծուէր, որուն հիւսիսային եզերքին վրան էր Գառ-
 նիստը եւ անոր հարաւայինը՝ Ս. Յովսէփայ
 Մոնիսայի վրան, որ է «Մեծ-...-ն էր 89»
 (Արշակունիք մէջ Հայք. էլ 89)։ Այս կողմէն էր Զա-
 ղիսիսի ընդ մէջ Մեծ-...-ն էր Մեծ-...-ն էր կառնիկ.
 163, տես Արշակունիք մէջ Հայք. էլ 89։ Փառա-
 տու 210 եւ իսկ. 606 կառնիկ. գաւառն Ուսուց.
 գաւառներուն հետ կը յիշեն՝ Ուսուց. Զառնիկն եւ
 Գարնիկն. իսկ կառնիկ. 170 Արշակունիքն =
 Զառնիկն գաւառին հետ, ըստ այսմ Ուսուց. նախ-
 գին քովն էր եւ Արցախին ամենէն հիւսիսային
 գաւառն եղած պիտի ըլլայ։ Այս պարագային՝
 գաւառներուն թիւումը կատարուած պիտի ըլլայ՝
 հարաւեւ դէպ ի հիւսիս ուղղութեամբ։

Արցախի գաւառներուն ու տեղեկութիւնն նկա-
 ժմար տես Բարեբաւարներին վերին յիշուած դիրքն
 ու անոր Արշակունիք քաղաքին, որ մնաւ եւ Արշա-
 Կունիք պատմութեան, վարարչական 1902։

ԺԱ. Փայտ-...-ն էր քառանկերը։

133. Հար-...-ն էր իսկ. 609։ — **134.**
 Վար-...-ն էր իսկ. 609։ — **135.** Եւ-...-ն էր
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **136.** Բե-...-ն էր միայն

1 Անոր անունն հասանքին վրան է Պարսաւ Ուսուց.
 մէջ. Լճմու. Baladuri 203 «Գարաւ. եկու եւ բանակեալու
 Թուրքունի (տարբ. ընթերց.՝ Տուրքունի) քովն՝ Baladuri
 անդ Թիւ 124—126 գաւառները նոյն կարգու կը յիշէ իրենց
 արաբացած անուններով՝ Masghān, Magiran (այսպէս կար-
 դուր. է Masghān) եւ Harjilan (Harjilanի տեղ)։ Լճմու.
 Ghazarian, Arm. էլ 83։
 2 Այստեղ, Բերքի, Սեփակի, Զարանի, Լճմու-
 րան, Պարսկանք. Միւսիսի եւ Յիւր գաւառն։
 3 Դրան կը հնչէ Փառնուրի, զոր ինձի՞ն. ՀՀ. 309—
 310 մեծ է այս գաւառին քան նոյնպէսընդէ։ Լճմու. Լճմու.
 չեթի՞ր Պառ. Վրաց 32 «Կառնիկ... գաւառ Գառնիկայ...
 Գար. գետն»։

1 Յիշուած (Մեծ-...-ն էր) Ժ. Գարուն վերջերէն
 արձանագրութեան մէջ մէկ ի Եւր. (Հաթիւրի եւ Գեղա-
 մայ ընդէն հետ) Ժ. Գարուն մէկ արձանագրութեան մէջ
 Բարեբաւարներին քով Արցախի էլ 405, 408, 409, Բայց
 միւս ըստան է տարբ. կառնիկ. մէջ ըլլալը։
 2 Մեծ-...-ն էր իսկ. 609։ — **135.** Եւ-...-ն էր
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **136.** Բե-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **137.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **138.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **139.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **140.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **141.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **142.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **143.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **144.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **145.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **146.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **147.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **148.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **149.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **150.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **151.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **152.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **153.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **154.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **155.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **156.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **157.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **158.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **159.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **160.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **161.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **162.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **163.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **164.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **165.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **166.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **167.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **168.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **169.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **170.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **171.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **172.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **173.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **174.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **175.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **176.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **177.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **178.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **179.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **180.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **181.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **182.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **183.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **184.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **185.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **186.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **187.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **188.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **189.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **190.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **191.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **192.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **193.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **194.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **195.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **196.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **197.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **198.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **199.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **200.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **201.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **202.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **203.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **204.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **205.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **206.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **207.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **208.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **209.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **210.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **211.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **212.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **213.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **214.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **215.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **216.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **217.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **218.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **219.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **220.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **221.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **222.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **223.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **224.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **225.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **226.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **227.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **228.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **229.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **230.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **231.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **232.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **233.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **234.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **235.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **236.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **237.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **238.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **239.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **240.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **241.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **242.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **243.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **244.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **245.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **246.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **247.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **248.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **249.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **250.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **251.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **252.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **253.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **254.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **255.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **256.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **257.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **258.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **259.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **260.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **261.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **262.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **263.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **264.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **265.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **266.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **267.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **268.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **269.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **270.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **271.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **272.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **273.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **274.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **275.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **276.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **277.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **278.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **279.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **280.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **281.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **282.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **283.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **284.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **285.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **286.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **287.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **288.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **289.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **290.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **291.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **292.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **293.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **294.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **295.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **296.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **297.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **298.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **299.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **300.** Եւ-...-ն էր միայն
 Էլ-...-ն էր իսկ. 609։ — **301.** Եւ-...-ն էր միայն
 Է

Թ. Գ. Գաղափարային հասարակություն:

153. Զորագործ իսկու. 28 եւ 34, իսկու. 610, վարդան 70, Զորագործ Եղիշ. 167, 168 (այսպէս ընթերցելով զճարտարագործ Եղիշ. 53, Եղիշ. 100, Զորագործ Ստ. Martin Mém. 2, 366, Հանգ. Հայագիտ. 1, 113. Հնագիտային ժամանակներէ Զոր Գաւառ. 159 (Չորայ գաւառի տեղին), խոր. 78 = Ասող. 35 կամ յոյճակի ձեւով՝ Զոր գաւառ. 29 (հիշանալի Զորաց աշխարհէն, որուն հետ այստեղ կ'ընթացուց իշխանն ու կ'ընթացուց գաւառն ալ կոչուի իշխանն Լուս կիրաւի 107 կայեան գաւառի մէջ եր Գաւառի վանքը "ի վերայ գետնայ... զոր անուանին Աշխարհային տեղ, յաւըն կոչուան գետնայ, Գաւառի որ Աշխարհային այստեղան Akstafad է, ասով Զորագործաց գիւղը Գործողն: — **154.** Ծափագոր իսկու. 610, Ծափագոր իսկու. 34, Ծափագոր իսկու. 28, աւելի հին Ծափ խոր. 78 = Ծափ Ասող. 35: Անուանալի յաւանքն տեսնուած. Զ. — **155.** Կաղափար իսկու. 610, իսկու. 28, Կաղափար իսկու. 34, աւելի հին Կաղափար. 159 ("կողայ գաւառի տեղին"), խոր. 78 = Ասող. 35, ասիկա անանգուած Կաղափար գաւառ. 29: — **156.** Տաղի իսկու. 28, 34, իսկու. 605, 610, տես. Տաղի Գաղափար. 222, խոր. 78 = Ասող. 35, "գաւառն Տաղիայ", խոր. 258, ասիկա Տաղիայի Կորիւն 32, վերայ Տաղի, Հայոցմէ յառ անգամ "գաւառ վրաց, անուանուած, Brosset Description էջ 148, Եղիշ. 167, Եղիշ. 107 Տաղիագոր Տաղիայ տալի, գաւառ, Տաղիայ մէջ եր Լորի քաղաքն ինքնին. ՀՀ. 361 եւ անոր մասը գտնուող Օլոն, Ուլոն գիւղն ինքնին. ՀՀ. 364, տես Լորի քաղաքը (Lori եւ Uzunlyar). — **157.** Թափագոր իսկու. 34, իսկու. 605, 610, վրաց. Թափագոր Brosset անդ 102, 156 եւ շար., արար. *Thasie* Baladuri 203, լատ. *Triare* (regio Thasie et Triare usque ad Payadras montes) Plinius NH. 6, 10, 11 (29). Հայ. Թափագորուած է փոխանակ հնագիտ. *Թափագորի *Թափագոր. արար. *Thasie* փոխանակ **Thasie* վրաց. Թափագորի. — **158.** Կաղափար իսկու. 605, 610, Կաղափար իսկու. 34, Կաղափար իսկու. 28, "գաւառն Կաղափարաց, Փարպ. 404, Կաղափար = Լուսն ինչի խոր. 78 =

Ասող. 35. Ուղիղ ձեւն է Կաղափար. — **159.** Արար. *Artahad* Baladuri 203, վրաց. Արար. *Artahad* Brosset անդ 72, 104, 106. Արարացի Արարացի անուանելի կ'ընէ գաւառի գիւղը: Վրացական ձեւը՝ Հայերենն անուանած է. Հայ. Արարացի պետք էր որ վրացերենն անցած ասեմ է անցընէ կորսնցընէ, վրացի գիւղը — նման Ռուսաց — իրենց լեզուին մէջ է յուշին: — **160.** Զաւառ, տես. Զաւառաց 605, 610, իսկու. 28, խոր. 78 = Ասող. 35, Զաւառի վրէ իսկու. 34, վրաց. Զաւառի Brosset անդ 72, 80. Այս գաւառի կը վերաբերէր Անուանելի քաղաքը՝ Նաղաղաք, տես ինքնին. ՀՀ. 366: — **161.** Կաղափար իսկու. 605, 610, Կաղափար (գործիական Կաղափար) Աշխարհ. 628, Կաղափար իսկու. 34, Կաղափար իսկու. 28 եւ 35, Կաղափար Գաղ. վրաց 9 եւ շար., վրաց. Կաղափար Brosset անդ 72 եւ 108, արար. *Qalarij* Baladuri 202, Ibn al Fakih 292, յն. *Kalarij* Գաղափար Գաղ. եւ *Xorazm* Սարաւան տես վերն էջ 295 ա. Գաւառական գիւղը որոշելու՝ հաւան է մտիկ այստեղան Կաղափարի անուն տեղին՝ Արարացի հարաւ-արեւմտեան կողմէ:

Գաղափար անուններուն, կ'երևայ թէ ասանք ոչ չայլական ծագում ունին եւ ոչ վրացական: Թե ասանք, որպիսի որ պահուած մնացած են, հին Հայկական ձեւը պահած են (ասանց անցանգործութիւն կ'ընտելէ ասանց լը լի փոխելու), պատճառն այն է, որ ասանք (ի բաց ասանգ թերեւս Արարացի անունը) Հայոց բերնին մէջ իրենց կ'անցըն շարունակած չեն եւ Հայոց կենդանի լեզուին միջնորդութեամբ մեզ անանգուած չեն: Գաղափար գաւառն ինքնին գիւղ, յայտնի է որ իսկու. 34 — 35 ասանց թուումը կ'ընէ արեւելքէն (Զորագոր Արարացի գետին վրայ) գեղի կ'արեւմուտք (Կաղափար Գաղափար) ինչ որ ասին մեն մի գաւառի գիւղին համար կը հետեւի, կը հաստատուի ու կը ճշգրտի խորհրդայն աշխարհագրութեան վրաց աշխարհին ու Կաղափար գետնայ (իսկու. 28) վրայ բնակեցնելով, վրացի գիւղայն աշխարհագրութեան կողմէն ընթացքն հետեւելով Գաղափար-Վրաց նախ արեւմտեան, ապա հիւսիսային, յետոյ արեւելեան եւ վերջոյ ասանց միջնորդ գտնուած գաւառներուն վրայ կը խօսի: Տաղի կողմը կը յիշէ արեւմտայնորդ 1. Կաղափար եւ Զաւառ, 2. Արարաց, "ընդ որ անցանէ գետն հզօր Կաղափար, եւ Տաղի Գաղափար, եւ Կաղափար ընդ արարուած Զաւառաց, ինչպէս ի Սամաղիտ եւ գաւառայն յարեւել, եւն, յետոյ՝ կ'անցնի Սամաղիտ, Բաղափար եւ Գաղափար գաւառն, յարած է վրաց յայտնաբերող Տաղի (փոխանակ Տաղի), թողնէ ետքն Տաղիան ու Գաղափարն" եւ 3. Վրացագոր եւ 4. Կաղափար եւ 5. Զաւառաց հոմանուն գետնայ: [Կը հոսէ] միշտ եւ չհաղափար քաղաք:

1. Հմմտ. Արար. լատի անցանգործ ասանգործութեանը Brossetի բով. Description 75 (բաց ուղիղ՝ վրացերեն Սամաղիտ — ասիկա չէ "Երեւն բերքը անդ"):

2. Արար. Զաւառի ընդ մէջ Զաւառի եւ Արարացի լատի Brosset, անդ 74, Սամաղիտ քաղաքն անդ. Shavsheti Dagh լատի բով. արար. *Shavsheti* Baladuri 202:

1. Թափագոր եւ Կաղափար մէջ կը կարգուի էջ 490. Թի. 153—155 գաւառներուն թուումն այստեղ ըստ իսկու. 610 այլապէս կ'ընէ եւ քան էջ 307-ը ըստ իսկու. 28, ասանց յաղագրական շարքն հաստատուելու իսկու. 610-ը 28. 34 եւ իսկու. 610-ը ըստ ինքնին Զ. 356 հարաւ-հիւսիսային ուղղութեամբ իրարու կը յաղագրուի Զորագոր. Կաղափար եւ Ծափագոր, իսկ ընդհանրական իսկու. 610-ը ըստ խոր. 610 (Ինքնին. ՀՀ. 356) եւ խոր. 78 Զորագոր, Ծափագոր եւ Կաղափար նոյն ուղղութեամբ: Ուստի ինքնագրական կը մնայ կողմնորդական կամ Ծափագորին միջին գաւառ ըլլալը. ստորակոչ չկայ որ Զորագոր անունը հարաւային եր: Փաստաւոր բով. 29 Կաղափար (Կաղափար) Զորի հետ կը յիշուի:

2. Այս ստորաբով. էնէլեգիական լեզուն եւ մերձ յԱրարացի գետն, Արարացի լեզուն Հայք թ 159: Էնէլեգիական լեզուն Անանայ լեզուն հիւսիսային ծայրին արեւմտայնացեալ է:

զույգ, զորս՝ ի Հայոց հանեալ է: Որոյ ըստ հա-
րաւոյ լեռնագաւառն 6. Զաւառնոց բազում լճա-
ք լի զանազան ձկանիք, եւ 7. Թուրքի եւ 8. Տաշի-
րոց ի հարաւ կանգարը. գամեւի ի Հայոց հա-
նեալ է: Այս գաւառաց վրայ անդրադառնի տեղե-
կութիւնները տես Brosset Description, Արեւան-
քի եւ Հայք էջ 61 63 եւ Բրոսէի եւ Կիպրոսի
շխարհագրացոյնները, ըստ այսմ հետեւեալ եղաւ-
կացութիւնը կ'ըլլէ. 2-րորդոր Աղտուելոյ գետին
վրան էր. ասոր հիւսիսային կողմն էր Ծորոքօր, եւ
ասոր ալ հիւսիսակողմը՝ Կողքօրօր: Արեւելեան
կողմանէ երեքն ալ սահմանակից էին Կուրի եւ իր
գտնուէին Կուրի բազմակեցութեան վրայ, որ իրենց
անունները նոյն գաւառներէն առած էին: Ասեց
հիւսիսային կողմն էր Տփլիսի գաւառը՝ Պարսաւար:
Ասեց արեւմտեան կողմն էր Տաշի՝ Լուռնոյ (այս-
սորան էլ վրայ տղան ըլլաւ) եւ Տփլիզ-չայի եւ
Բորչալու-չայի վրայ գտնուող Ուլուխարի կող-
մեր: Թրեղք = Թրիւլիք՝ իսրմ կամ Բջիտ
կոտին աղբերոց կողմերէ Brosset անդ 158—159.
Գլխաւոր տեղն է այժմ՝ Չալա = Ծալքա Աղէշ:
Մեծ Հայք § 121: Կանգարը՝ Զաւառը, Թուրքի
եւ Տաշիք գաւառներուն հարաւակողմն էր, որ է
բոն՝ նահանգին ամենէն հարաւային գաւառն էր
եւ սահմանակից՝ Արարատ նահանգին: Արարատ
այժման Արարատ նահանգին կողմերէ էր՝ Կուրի աղբերոց
սահմաններուն հիւսիսակողմը: Զաւառի լեռնա-
դաշտն, որ էին Ախալքալաք (Մարթ. Ռուհ. 175,
Brosset անդ 96 եւ 102) եւ բազմաթիւ ձկնաշատ
լճեր, որոնց մէջէն ամենէն նշանաւորն է Թափո-
ռուան կամ Թառաւան (Brosset անդ 98, 100,
162, Արեւանքի եւ Հայք էջ 61), իր տարածութե-
ր մինչեւ Կողք՝ Կուրի աղբերոց սահմաններուն կող-
մերէ: Անբընդուն Կարալք ձորոսի արեւելակողմն
էր՝ այսօրան Կարալքի եւ Արարատի կողմերէ՝ 1.
Տայոց հիւսիսային կողմը: Գաւառի ձորոսի ա-
րեւելակողմն ըլլաւ իր ցուցնեն խԱՍ.ի 28 այս
խօսքերը՝ Գաւառը (Գաւառաց-Վրայ) են այս,
սկսեալ ի Վրհ (ձորոսի) գետոյ եւ ի հիւսիսոյ
Տայոյ՝ Կարալք, Լաւշէթ, Արարատ, եւն: Բայց
այդ բոն չէ թէ գաւառը գէպ ի հարաւ՝ ձորոսին
անդին չէր տարածուեր: Չայս կը ցուցնեն խԱՍ.ի
35 բնիք թէ՝ ի՛նչնէ վրհ գաւառ ի Կարալք, ան-
յանէ առ. Թուրքաւոր բերդով ի Կարալք, եւ անտի
յեղքը՝, եթէ միտ գտնէր որ հոս «ի Կարալք»,
ի՛նչուի, եւ ոչ թէ՝ Կարալքն առեւելէն, Արաւան
աղբերազարտութիւնը (Brosset անդ 72, 108 եւ
Ստաւրոսի աշխարհագրոյցը) Կարալքի նահանգը
ձորոսի ձախ (արեւմտեան) կողմը կը դնէ եւ Թուր-
քիսի (Թուրքուսի), խախտել, իսպիրի (Սպերի),

1 Զոր՝ այն է՝ ամենէն վերեւ յիշուած երեք գաւ-
առները:

2 Լմնա. խԱՍ. 28 «ի Կարալք գաւառն ընդ ստորոսս
Զաւառնոց եւ լճաւանդի՝ զամ. վրայ 24 «ի Թառաւան
մինչեւ ի զուին Կուր գետոյ, որ է Զաւառն»:

3 Եւ. ընդ «Adgaravutցն Կարալք. de adm. imp.
էջ 206 եւ ըստ, վրայ. Ուրաւանք Brosset անդ 117: —
Վրայ Գաւառն թեան մէջ (Զաւառն) Կարալք կը յիշուի
Լաւշէթի եւ Սփիւղիթի (114), Տայոց (9), Թուրքալքի
եւ Կարալքի երեքին (24, 30) հետ:

Փորշիս, Բայրուրդի եւ Զանեթի (Tavançlı Պրո-
կոպ. 1, 288) գաւառները կամ տեղերն նոյն նա-
հանգին մաս կ'ընէ, բայց յետագոյն վրեկան այս
նահանգին այս բնդարձակ տարածութիւնն երեքը
նշանակութիւն կամ արտադրութիւն ունեցած չէ
հայ. գաւառին համար: խԱՍ. 35 յայտնապէս
կ'ընէ թէ վրհ-ձորոսի Սպերին եւ Թուրքալք բեր-
դին առեւելէն անցնելէն ետքը՝ կը մտնէ ի Կարալք,
որ ըստ այսմ իրար ձորոսի ստորին ընթացքին
վրայ սկիզբ: Այս հայկական գաւառին մեծադոյն
մասը ձորոսին ալ (արեւելեան) արեւմտ վրայ էր:
Թուրքալք կամ Թուրքալք բերդը՝ Կարալքին
հարաւային սահմանին վրայ՝ էր ըստ խԱՍ.ի 35,
զամ. վրայ 20 («ի վրայ գետոյն Սպերոյ, որ ասի
ձորոսի») = Brosset Histoire de la Georgie 1,
33 ձորոսի վրայ Թուրքալք բերդին մէջ, որ ըստ
անգամ ի յիշուի Կարալքին հետ: Այս պարա-
գային ուրեմն բերդը չէ կրնար նոյն ըլլալ Թու-
րքալքի, վրայ. Թուրքալքի հետ, զոր Brosset անդ
112 ձորոսի աշխարհային օժանդակներէն մէկուն
բաղկին վրայ կը դնէ գէպ Լաւշէթ (տես Ստաւրոսի
քարտէսն անդ), վրան զի ասի՝ ըստ հետեւ
ձորոսին:

(Հորան-ի-ի-ի)

2. ԿԻՐՈՍՄԱՆ

ՍՏԱՆԵՍԱԳՐԱԿԱՆ

ՅՈՒՅՆԱԿ ԶԵՆՈՒԳՐՈՅԻ ԹԱՆԻՐԻԶԻ

Ս.

Յուդայի ձեռնարկը մատնադարսեւին զարդի կամ
թերթաթիւիդի.

(Հորան-ի-ի-ի)

33.

ՍՏԱՆՈՅ

?

ԹՈՒՂԹՈՒՐ 173: — ՄԵԾԹԻՐԹԻՆՆ՝ 18X12X3 սմ.:
— ԳՐԹԻՐԹԻՆՆ՝ Երկարն, իւրաքանչիւրը 13X3,5 սմ.:
— ԳԻՐ՝ խոշոր թուղթի. տող 18-21. Թանաղ սեւ. զուր-
ններ եւ սկզբնատուները կարմիր կամ կանաչ: — ԴԻՐԻՐ՝
թուղթ: — ՎՆՁՐ՝ կաշեպատ փայտ: — ՎՆԻՅԱՄԱՆՔ՝
սեւցած, փսած ու օրդորմած. շատ տեղ անգործա-
ծելի: — ԴՆՏԱՐԻԿ ԹՈՒՂԹՈՒՐ էջ 173 ք: — Լուսանկարազարդ
միայն 1-2 հատ, շատ անմաշակ. զարդազարդ չկան:
— ԳՐԻՉ Եւ ստացող Վազար. տեղ եւ թուական ան-
ծանօթ:

1 «ԶԹԻՐԱՆ Եւ զՎԱՐՔԱՆ ի Երկն մինչեւ ԵՄԻՆՆԻՆ
(Սրոխանի) Զուանէր 71 եւ 84, Klaproth Reise 2, 98:
Այս Թուրքալք Հայք Տայոց մաս կը հաշուէին, տես վրե-
ճայոց մէջ: Վրայ Գաւառն թեան Թուրքալք բերդաբազարը
կը յիշէ Սփիւղիթի հետ:

2 Բրոսէի ըստ թեւեւեքին մէջ եւ թէ քարտե-
սին վրայ ՏԻՐԻՐԻ կը գրուած է, այս Տրեթին՝ Թիւրքալք
Կիպրոսի աշխարհագրոյցին (Kleinasien, AVI Tirabzon)
Tbetին պիտի լլայ: Բայց ասի Արարատի մէջ օժանդակին
վրան է: